

Sygn. akt I A Ca 590/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 grudnia 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Dariusz Małkiński (spr.)
Sędziowie	:	SA Irena Ejsmont - Wiszowata SA Beata Wojtasiak
Protokolant	:	Iwona Zakrzewska

po rozpoznaniu w dniu 8 grudnia 2017 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **M. G. (1)**

przeciwko **A. G.**

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji **pozwanego**

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 5 kwietnia 2017 r. sygn. akt I C 756/16

1. zmienia zaskarżony wyrok:

a) **w punkcie I o tyle, że zobowiązuje pozwanego do złożenia oświadczenia woli o przeniesienie własności nieruchomości opisanej w tym orzeczeniu w zakresie 1/2 udziału;**

b) **w punkcie III o tyle, że zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 4.608,50 (cztery tysiące sześćset osiem i 50/100) zł;**

c) **w punkcie IV o tyle, że nakazuje pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa kwotę 2.345 (dwa tysiące trzysta czterdzieści pięć) zł;**

2. oddala apelację w pozostałym zakresie;

3. zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 1.175 (jeden tysiąc sto siedemdziesiąt pięć) zł tytułem zwrotu kosztów instancji odwoławczej.

D. I. E. B. W.

Sygn. akt: I A Ca 590/17

UZASADNIENIE

Powód M. G. (1) domagał się zobowiązania pozwanego A. G. do złożenia oświadczenia woli, mocą którego przenieś on na powoda prawo własności zabudowanej domem mieszkalnym, stodołą i budynkiem inwentarskim, nieruchomości rolnej położonej w miejscowości O., gmina B., powiat (...), województwo (...), składającej się z działek o numerach geodezyjnych (...) o łącznej powierzchni 4,45 ha, dla których w Sądzie Rejonowym w Bielsku Podlaskim V Wydziale Ksiąg Wieczystych prowadzona jest księga wieczysta nr (...), które to prawo zostało darowane na rzecz pozwanego przez powoda aktem notarialnym z dnia 18.08.2008 roku nr Rep. (...). Wnosił również o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania. W uzasadnieniu powołał się na rażącą niewdzięczność obdarowanego.

Pozwany A. G. wnosil o oddalenie powództwa w całości i zaprzeczył twierdzeniom pozwu.

Sąd Okręgowy w Białymstoku I Wydział Cywilny w wyroku z dnia 5 kwietnia 2017 roku wydanym w sprawie o sygn. akt: I C 756/16 zobowiązał pozwanego do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu własności zabudowanej domem mieszkalnym, stodołą i budynkiem inwentarskim, nieruchomości rolnej położonej w miejscowości O., gmina B., powiat (...), województwo (...), składającej się z działek o numerach geodezyjnych (...) o łącznej powierzchni 4,45 ha, dla których w Sądzie Rejonowym w Bielsku Podlaskim V Wydziale Ksiąg Wieczystych prowadzona jest księga wieczysta nr (...), na rzecz powoda, do jego majątku osobistego (pkt I), stwierdził, że niniejsze orzeczenie zastępuje oświadczenia woli obu stron (pkt II), zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 9.217 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego (pkt III) i nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Okręgowego w Białymstoku kwotę 4.690 zł tytułem brakujących kosztów sądowych w sprawie (pkt IV).

Wyrokowi temu towarzyszyły następujące ustalenia faktyczne i prawne:

M. G. (1) jest ojcem A. G.. W dniu 18.08.2008 roku w drodze darowizny dokonanej aktem notarialnym nr Rep. (...) pierwszy z wymienionych przekazał na rzecz syna gospodarstwo rolne położone w miejscowości O., gmina B., powiat (...), województwo (...), składającej się z działek o numerach geodezyjnych (...) o łącznej powierzchni 4,45 ha, dla których w Sądzie Rejonowym w Bielsku Podlaskim V Wydziale Ksiąg Wieczystych prowadzona jest księga wieczysta nr (...).

Początkowo relacje ojca z synem były prawidłowe; z czasem jednak A. G. zaczął nadużywać alkoholu i podejmował wobec ojca szereg działań z początku nieprzyjaznych, później wrogich i niebezpiecznych, tj. wielokrotnie groził ojcu, wyzywał go, rozebrał płot na posesji, co spowodowało ucieczkę drobiu powoda, rozebrał dach budynku, w którym mieszkał M. G. (1), włączał głośno muzykę zakłócając ojcu spokój i czynił to także w porze nocnej, wybił szyby w budynku mieszkalnym zajmowanym przez powoda, złośliwie odkręcał wodę marnotrawiąc ją na koszt ojca, strzelał z wiatrówki nie tylko do kur i gęsi powoda, ale również do niego samego. Rozsypywał ponadto w obejściu trutkę na gryznie, narażając powoda na niebezpieczeństwo utraty inwentarza żywego i zalał wodą klatki królicze ojca. Powyższe fakty Sąd ustalił na podstawie zeznań świadków: J. J. (1), I. S., E. O. i J. J. (2) oraz samych stron.

Zgodnie z art. 898 § 1 k.c. darczyńca może odwołać darowiznę, nawet już wykonaną, jeżeli obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Według art. 900 k.c. odwołanie darowizny następuje przez oświadczenie złożone obdarowanemu na piśmie. Z kolei art. 899 § 3 k.c. stanowi, że darowizna nie może być odwołana po upływie roku od dnia, w którym uprawniony do jej odwołania dowiedział się o niewdzięczności obdarowanego.

M. G. (1) nie składał A. G. odrębnego oświadczenia o odwołaniu umowy darowizny, ale sam pozew wskazujący przedmiot darowizny i przyczynę odwołania dostatecznie jasno określa wolę darczyńcy odwrócenia skutków umowy darowizny. Odwołanie darowizny nieruchomości w formie pisemnej jest więc w niniejszej sprawie skuteczne. Pozew będący oświadczeniem woli powoda, z chwilą doręczenia pozwanemu wywiera bowiem skutki materialnoprawne i

spełnia wymaganie określone w art. 900 k.c. a różni się od odwołania dokonanego bezpośrednio tym, że następuje za pośrednictwem sądu, w piśmie ukierunkowanym nie tylko na funkcje procesowe, ale i wywierającym skutki materialnoprawne. Jest to o tyle istotne, że sąd ustalając czy darowizna została skutecznie odwołana bada przesłanki stanowiące o rażącej niewdzięczności, które wystąpiły nie wcześniej niż rok przed złożeniem oświadczenia o odwołaniu darowizny. A. G. otrzymał zaś odpis pozwu dnia 12.07.2016 roku.

W ocenie Sądu przeprowadzone postępowanie dowodowe pozwoliło na ustalenie, że A. G. okazał się rażąco niewdzięczny w stosunku do M. G. (1), przy czym okoliczności świadczące o tym miały miejsce po 12.07.2015 roku, w tym także po wniesieniu powództwa w sprawie. Rażąca niewdzięczność występuje niewątpliwie w przypadku, gdy obdarowany dopuszcza się względem darczyńcy rozmyślnie nieprzyjaznych aktów, przestępstw przeciwko życiu, zdrowiu, czci czy mieniu. Każdy wypadek nagannego zachowania się obdarowanego, który może być traktowany jako rażąca niewdzięczność, daje podstawę do odwołania darowizny.

Twierdzenia powoda o nagannym zachowaniu pozwanego potwierdzili zeznający w sprawie świadkowie. E. O. zeznał, że A. G. nadużywa alkoholu, a świadek widzi go często z butelką w ręką, nie daje spokoju ojcu, powybiał szyby i porąbał ściany w domu zajmowanym przez powoda, włącza głośną muzykę, a ponadto świadek widział pozwanego z wiatrówką. Powyższe zeznania zostały złożone dnia 26.09.2016 roku a zdarzenia w nich opisane świadek zlokalizował w okresie ostatnich dwóch lat. Świadek I. S. podała z kolei, że powód chciał raz zadzwonić od niej na policję z uwagi na nieporozumienia z synem. Z kolei J. J. (1) wskazał, że nieporozumienia ojca z synem miały miejsce w 2016 roku i potwierdził interwencje policji przeprowadzone na wezwanie powoda. Istotne w sprawie były też zeznania J. J. (2), który potwierdził jako naoczny świadek, że A. G. nie tylko ostrzelał do drobiu ojca, ale i do niego samego - M. G. (1) chronił się wtedy za furą siana. Świadek umiejscowił to zdarzenie w okresie zimowym, na przełomie lat 2015/2016; widział ponadto zalane wodą klatki królicze oraz pozwanego strzelającego do kur powoda latem 2015 roku. Był też naocznym świadkiem rozsypania przez pozwanego na posesji trutki na gryzonię. Widział też, że pozwany 1,5 roku temu rozebrał płot na posesji, zaś ok. 3 lata wcześniej dokonał rozbiórki dachu budynku mieszkalnego. Generalnie J. J. (2) wskazywał, że pozwany jest osobą nadużywającą alkoholu, ma negatywną opinię we wsi i wielokrotnie wyzywał ojca słowami wulgarnymi w obecności świadka.

W ocenie Sądu dowody powyższe są w pełni wiarygodne. Świadkowie należą do osób postronnych, a swoje zeznania złożyli spontanicznie, ponadto korelują one ze sobą, jak również z pozostałym materiałem dowodowym zebrany w sprawie. Również zeznaniom powoda złożonym w charakterze strony nie można odmówić przymiotu wiarygodności, ponieważ potwierdzają je częściowo zeznania świadków.

Pozwany zachowywał się więc nagannie wobec ojca, osoby w podeszłym wieku i wymagającej spokoju. Częstotliwość i natężenie tych działań było znaczne, bo tak należy ocenić strzelanie przez pozwanego w kierunku ojca z wiatrówki, czy też wybijanie przy użyciu broni pneumatycznej drobiu powoda. Podobnie należy ocenić rozsypanie na posesji trutki przeciwko gryzoniom, co miało miejsce według powoda w lutym 2016 roku. Intencjonalne zalanie klatek z królikami powoda miało z kolei miejsce jesienią 2016 roku, wtedy też pozwany rozebrał płot na posesji, co spowodowało ucieczkę kur powoda, do czego doliczyć można szereg działań o mniejszej uciążliwości, jak włączanie głośnej muzyki czy kierowane do powoda wyzwiska. Zdarzenia te zaszły po 12.07.2015 roku.

W związku z powyższym Sąd uznał, że pozwany dopuścił się rażącej niewdzięczności w stosunku do powoda a odwołanie darowizny było skuteczne. Rażąca niewdzięczność sama w sobie jest przesłanką wywołującą jedynie skutki obligacyjne, zaś dla osiągnięcia skutku rzeczowego darczyńca powinien wystąpić z powództwem o zobowiązanie obdarowanego do złożenia oświadczenia woli o przeniesienie własności rzeczy z powrotem na darczyńcę. Prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek strony do złożenia oznaczonego oświadczenia woli jednak je zastępuje (art. 64 k.c.).

Mając na uwadze powyższe, orzeczono na podstawie wyżej powołanych przepisów jak w punkcie I i II sentencji wyroku. O kosztach procesu rozstrzygnięto stosownie do art. 98 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie z dnia 22 października 2015 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 1800)

- w brzmieniu sprzed 27.10.2016 r.; złożyły się na nie: poniesiona przez powoda opłata od pozwu w kwocie 2.000 zł i jego koszty zastępstwa prawnego na sumę 7.217 zł. Nieuiszczoną częścią opłaty sądowej (4.500 zł), od której powód był zwolniony, oraz kosztami mediacji (190 zł) obciążono pozwanego.

Apelacje od powyższego wyroku wniósł pozwany, który zaskarżył orzeczenie w całości i zarzucił Sądowi Okręgowemu naruszenie:

1. prawa materialnego, tj.:

a) art. 900 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że pozew złożony w niniejszej sprawie zawierał oświadczenie woli powoda o odwołaniu darowizny, gdy w rzeczywistości w jego treści brak było oświadczenia woli powoda o odwołaniu darowizny spełniającego wymagania określone w art. 900 k.c.,

b) art. 898 § 1 k.c. poprzez błędną wykładnię pojęcia rażącej niewdzięczności i przyjęcie, że zachowanie pozwanego wypełnia zakres znaczeniowy tego pojęcia, gdy w rzeczywistości konflikt istniejący pomiędzy powodem a pozwanym mieścił się w granicach zwykłych konfliktów życia codziennego, które były inspirowane działaniami obu stron;

2. przepisów postępowania, tj. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego i wyczerpującego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności dowodu z dokumentu w postaci aktu notarialnego z dnia 18 sierpnia 2008 roku (repertorium (...) nr (...)), co doprowadziło do błędnego ustalenia, iż nieruchomości będąca przedmiotem niniejszego postępowania stanowi majątek odrębny powoda, gdy w rzeczywistości wchodzi ona w skład majątku wspólnego powoda i jego małżonki L. G., co w konsekwencji skutkowało orzeczeniem, iż pozwany jest zobowiązany do dokonania darowizny zwrotnej obejmującej całość nieruchomości.

Mając na uwadze powyższe, apelujący wnosił o: zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w całości, zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych, za II instancję, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Dodatkowo domagał się: zobowiązania powoda do przedłożenia umowy przekazania gospodarstwa rolnego z dnia 14 października 1986 roku i przeprowadzenia dowodu z tego dokumentu na okoliczność ustalenia, iż powód otrzymał gospodarstwo rolne w ramach umowy o przekazaniu gospodarstwa rolnego na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. O ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu z dokumentów załączonych do apelacji i przesłuchania świadków: L. G., R. B. i E. F. a także samego pozwanego na okoliczność przyczyn, przebiegu i zakresu konfliktu istniejącego między powodem a pozwanym, stanu nieruchomości będącej przedmiotem niniejszego postępowania, nakładów czynionych przez pozwanego na nieruchomość.

Powód w odpowiedzi na apelację pozwanego wniósł o jej oddalenie na koszt strony skarżącej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego jest zasadna w połowie.

Zaprobować bowiem należy postawiony w niej zarzut nie dość wszechstronnej oceny zebranego materiału dowodowego w kontekście treści i zakresu prawa powoda do przedmiotowej nieruchomości w dacie dokonania jej darowizny synowi, co wpływa bezpośrednio na zasadność zgłoszonego w niniejszej sprawie roszczenia.

W świetle umowy przekazania gospodarstwa rolnego z dnia 14 października 1986 roku, której odpis złożony został w aktach i dokumentach księgi wieczystej o nr (...) (k. 3-4), rodzice powoda: S. i L. małż. G. przekazali swoje gospodarstwo rolne synowi do jego majątku osobistego, co znalazło też wyraz w treści umowy darowizny z dnia 18 sierpnia 2008 roku, w której § 3 to powód darował synowi gospodarstwo rolne, zaś matka obdarowanego i żona darczyńcy: L. G. rozporządzić miała jedynie swoimi prawami i roszczeniami do nakładów na nieruchomości (k. 5 akt niniejszej sprawy). Literalna treść powyższych zapisów nie została jednak dostatecznie powiązana z brzmieniem obowiązującej w dacie zawarcia pierwszej z w/w umów ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. O ubezpieczeniu społecznym

rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Zgodnie przyjmuje się bowiem, że w razie przekazania pod rządami powyższej ustawy gospodarstwa rolnego następcy pozostającemu w ustroju wspólności majątkowej wchodzi ono w skład majątku wspólnego małżonków (zob. uchwała S.N. z dnia 28 listopada 2012 r., III CZP 68/12, OSNiC 2013 nr 5, poz. 59, s. 30 i przytoczone w jej uzasadnieniu inne orzeczenia S. N., dotyczące też poprzedniego stanu prawnego, a mianowicie: uchwały z dnia 16 lipca 1980 r., III CZP 44/80, OSNCP 1981, nr 2-3, poz. 24, z dnia 17 września 1980 r., II UZP 20/80 OSNCP 1981, nr 2- 3, poz. 27, z dnia 19 lutego 1991 r., III CZP 4/91, OSNCP 1991, nr 8-9, poz. 103, z dnia 29 września 1992 r., III CZP 98/92, OSNCP nr 3, poz. 35, dnia 25 marca 1992 r., III CZP 19/92, OSNCP 1992, nr 9, poz. 163, z dnia 14 października 1992 r., III CZP 125/92, OSNCP 1993, nr 4, poz. 58, z dnia 8 września 1993 r., III CZP 121/93, OSNC 1994, nr 5, poz. 97, wyroki z dnia 19 listopada 1996 r., III CKN 9/96 Lex Polonica nr 402167, z dnia 19 lutego 1997 r., III CKN 9/97, (...), z dnia 18 grudnia 2000 r., I CKN 992/98, (...) postanowienie z dnia 4 października 2001 r., I CKN 402/00 OSNC 2002, nr 6, poz. 79 oraz uchwała- 7- z dnia 25 listopada 2005 r., III CZP 59/05, OSNC 2006, nr 5, poz. 79).

Mając na uwadze powyższe uznać należy, że przedmiotowe gospodarstwo rolne zostało darowane pozwanemu przez oboje jego rodziców, a to oznacza, że w razie rażącej niewdzięczności obdarowanego w stosunku do jednego z darczyńców, darowizna może zostać skutecznie przez niego odwołana bez zgody drugiego z darczyńców także wówczas, gdy darczyńcy nadal pozostają we wspólności ustawowej. Darczyńcy odwołującemu darowiznę w tych okolicznościach przysługuje legitymacja do wystąpienia z powództwem o zwrot przedmiotu darowizny w odpowiedniej części (tak uchwała S.N. z dnia 10 sierpnia 1988 roku, III CZP 67/88, OSNiC 1989 nr 11, poz. 180). Z uwagi na domniemanie równości udziałów w dorobku małżeńskim (art. 43 § 1 k.r.i.o.), które w niniejszej sprawie nie zostało obalone, należy przyjąć, że powodowi przysługiwało roszczenie z tytułu odwołania darowizny jedynie w udziale połowicznym, a nie w całości (por. także uzasadnienie uchwały pełnego składu Izby Cywilnej S.N. z dnia 28 września 1979 roku, III CZP 15/79, OSNiC 1980 nr 4, poz. 63).

Pozostałe ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i dokonana na ich podstawie analiza materialnoprawna sprawy są prawidłowe. W szczególności Sąd Apelacyjny zaakceptował ocenę zeznań przesłuchanych w sprawie świadków, a więc: E. O. i J. J. (2), uznając je za wiarygodny dowód rażącej niewdzięczności pozwanego. Analiza nagrania z rozprawy dnia 26 września 2016 r. i 29 marca 2017 r. potwierdza, że zeznania tych świadków jako złożone spontanicznie i skorelowane z wcześniejszymi ich wyjaśnieniami złożonymi na etapie dochodzenia w sprawie Ds. 551.2016 (notatki urzędowe, k. 26- 27) zasługują na aprobatę. Pasywne zachowanie pozwanego na pierwszym z wymienionych terminów rozprawy, pomimo formalnego zaprzeczenia twierdzeniom pozwu, także nie daje podstaw mniemaniu o oszczerczym charakterze zeznań tych świadków.

Pozwany, pomimo pisemnego pouczenia o jego prawach i obowiązkach procesowych (k. 24- 25), o czym przewodniczący składu orzekającego przypomniał mu w początkowym stadium rozprawy (k. 49), nie zgłosił, na pytanie w/w, żadnych wniosków dowodowych dnia 26.09.16 r., ani też w terminie odroczonym dnia 21.11.16 r., nie ustanowił pełnomocnika procesowego i nie ubiegał się o wsparcie profesjonalnego pełnomocnika z urzędu. Wezwany do osobistego stawiennictwa na termin dnia 29 marca 2017 r. nie zjawił się na rozprawie, nie usprawiedliwił swojego niestawiennictwa i nie wniósł o odroczenie rozpoznania sprawy, co słusznie sprowokowało Sąd Okręgowy do pominięcia dowodu z przesłuchania pozwanego na zasadzie art. 302 § 1 k.p.c.

W tych warunkach Sąd Okręgowy miał uzasadnione podstawy, aby uznać, że opisane przez świadków działania pozwanego polegające na: strzelaniu do powoda z broni pneumatycznej, zabijaniu hodowanego przez niego drobiu, wysypywaniu trutki przeciwko gryzoniom celem wytopienia inwentarza żywego powoda, zalaniu wodą klatki, w której powód hodował króliki, okresowym pozbawianiu M. G. dostępu do wody, wyzywaniu i zakłócaniu spokoju wyżej wymienionego a ponadto uszkodzeniu budynków, na których powodowi ustanowiono w § 5 umowy darowizny ograniczone prawo rzeczowe, nosi znamiona rażącej niewdzięczności obdarowanego wobec darczyńcy. Wątpliwości nie budzi także datowanie każdego z opisanych występów, precyzyjnie określone nie tylko w zeznaniach w/w świadków, ale także aktach postępowania przygotowawczego. W konsekwencji nie sposób też uznać zgłoszonego w apelacji zarzutu niewłaściwej subsumpcji ustalonego stanu faktycznego pod normę art. 898 § 1 k.c. za trafiony.

Pozwany dopiero na etapie postępowania odwoławczego zgłosił cały szereg dowodów mających podważyć stanowisko Sądu I instancji i w tym zakresie, w jakim zgłoszone dowody z dokumentów nie przedłużały procesu apelacyjnego, zostały one zaliczone w poczet materiału dowodowego. Sąd Apelacyjny oddalił jednak wniosek o zobowiązanie powoda do przedłożenia umowy z dnia 14.10.1986 roku, ponieważ dokument ów znajdował się już w aktach i dokumentach księgi wieczystej nr (...).

Sąd II instancji nie znalazł też podstaw do przeprowadzenia dowodów osobowych wymienionych w apelacji pozwanego. Nie sposób w szczególności uznać za zasadny wniosek o przesłuchania pozwanego w charakterze strony, skoro nie stawiał się on na wezwanie Sądu Okręgowego a obecnie podnoszona teza o domniemanych kłopotach komunikacyjnych apelującego w dzień zamknięcia rozprawy (29.03.17 r.), forsowana w uzasadnieniu apelacji, nie została w żaden sposób uprawdopodobniona. Niezależnie od powyższego Sąd Apelacyjny nie dostrzega w okolicznościach podlegających, zdaniem skarżącego, dowodzeniu takich zdarzeń, które osłabiałby wymowę ustaleń Sądu meriti lub prowadziłyby do rozstrzygnięcia zasadniczo odmiennego od tego, które ostatecznie zapadło w sprawie.

Pozwany oraz świadkowie: L. G., R. B. i E. F. mieliby zeznawać na okoliczność przyczyn, przebiegu i zakresu konfliktu trwającego między powodem a pozwanym, stanu nieruchomości będącej przedmiotem niniejszego postępowania i nakładów czynionych przez pozwanego na nieruchomość. Abstrahując od istotności dwóch ostatnich kwestii, których potwierdzenie nie może być uznane za przesłankę uchylającą bezprawność zachowania pozwanego, Sąd Apelacyjny zasadniczo aprobuje egzystujący już od lat w doktrynie i orzecznictwie pogląd, zgodnie z którym pojęcie "niewdzięczności" wymaga analizy motywów określonych zachowań obdarowanego, w tym zwłaszcza tego, czy zachowania ich nie są powodowane, czy wręcz prowokowane - wprost lub pośrednio - przez darczyńcę (tak wyrok S.N. z dnia 30 września 1997 roku, III CKN 170/97, Legalis nr 31630), przy czym nie sposób już na wstępie założyć, że w każdej sytuacji może dojść do uchylecia bezprawności czynów obdarowanego wobec darczyńcy tylko ze względu na tłący się między nimi konflikt.

Niewątpliwie nie naruszają obowiązującego porządku prawnego rażąco niewdzięczne zachowania obdarowanego powiązane z obroną konieczną, stanem wyższej konieczności, dozwoloną samopomocą a w sytuacji wyjątkowej także trudnym lub niemożliwym do opanowania wzburzeniem obdarowanego wywołanym bezprawnym zachowaniem darczyńcy (chociaż w tej sytuacji musi istnieć bezpośredni związek czasowy między prowokacją darczyńcy a odpowiedzią obdarowanego). Z drugiej strony muszą być zachowane właściwe proporcje między każdym z analizowanych czynów (darczyńcy i obdarowanego), nie można bowiem aprobować i uznawać za dopuszczalną nadmierną odpowiedź obdarowanego niepozostającą we właściwej relacji do występków darczyńcy; te ostatnie winny być co najmniej równe lub bardziej naganne od występków obdarowanego, aby można je było uznać za ważące na szali moralnej oceny zachowań każdej ze stron umowy darowizny.

Analiza wniosków i zarzutów apelacji oraz jej uzasadnienia (podobnie jak wcześniejszych wyjaśnień pozwanego) nie dostarcza odpowiedzi na pytanie o charakter nagannych zachowań powoda wobec syna; z pewnością za jej namiastkę nie można uznać ogólnikowego stwierdzenia o istniejącym między stronami konflikcie rodzinnym, który ze swojej pospolitej istoty nie daje jeszcze podstaw do rażąco niewdzięcznych wobec blisko spokrewnionego darczyńcy aktów agresji fizycznej i werbalnej o tak spektakularnych przejawach jak strzelanie do darczyńcy z broni pneumatycznej, zabijanie jego inwentarza żywego lub podejmowanie działań służących temu celowi, wyzywanie go, odcinanie mu dostępu do wody i podejmowanie bez konsultacji z nim przeróbek budynków, na których ustanowiona została służebność darczyńcy. W tych warunkach Sąd Apelacyjny oddalił na zasadzie art. 481 k.p.c. wnioski o przeprowadzenie dowodów osobowych zgłoszone w apelacji pozwanego.

Odnosząc się końcowo do postawionego w pierwszym punkcie apelacji zarzutu naruszenia art. 900 k.c. w następstwie uznania przez Sąd Okręgowy za prawnie doniosłe oświadczenia o odwołaniu darowizny zawartego w pozwie złożonym w niniejszej sprawie, Sąd Apelacyjny aprobuje egzystujący już od lat w doktrynie pogląd, wedle którego powództwo darczyńcy o zwrot przedmiotu darowizny skierowane przeciwko obdarowanemu może być potraktowane jako oświadczenie darczyńcy o odwołaniu darowizny (tak: B. Lackoroński w Komentarzu Osajdy, a wcześniej: S. Rejman, w: Resich, Komentarz, 1972, t. II, s. 1750; M. Safjan, w: Pietrzykowski, Komentarz, 2015, t. II, art. 900, Nb 1).

Przewidziana dla tego oświadczenia w art. 900 k.c. postać pisemna jest formą dla celów dowodowych, nie zmienia to jednak zasady, że oświadczenie to staje się skuteczne dopiero z chwilą gdy obdarowany mógł się zapoznać z jego treścią (art. 61 k.c.), co w analizowanej sprawie nastąpiło po doręczeniu odpisu pozwu pozwanemu dnia 12 lipca 2016 r. (k. 25) (por. postanowienie S.N. z dnia 21 października 2010 r., IV CSK 120/10, Legalis nr 406136). N. się w treści pozwu sformułowaniem „odwołanie darowizny”, w sytuacji, gdy powód wyartykułował prawidłowo roszczenie o zobowiązanie do złożenia zwrotnego oświadczenia woli i przytoczył przejawy rażącej niewdzięczności pozwanego, nie wpływa na skuteczność tego oświadczenia.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok jak w pkt 1 sentencji na zasadzie art. 386 § 1 k.p.c., oddalając złożoną apelację w pozostałym zakresie w zgodzie z art. 385 k.p.c. (pkt 2).

O kosztach postępowania w obu instancjach rozstrzygnięto na mocy art. 100 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c., przy uwzględnieniu połowicznej wygranej każdej ze stron. W skład rozdzielanych między stronami kosztów procesu odwoławczego zaliczono wynagrodzenia pełnomocników każdej ze stron (4.050 zł i 5.417 zł) oraz ułamek opłaty od apelacji uiszczony przez pozwanego (1.000 zł). Wysokość stawek powyższych wynagrodzeń ustalono w oparciu o aktualnie obowiązujące: § 2 pkt 6 oraz § 10 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800) i § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. 2015 r. poz. 1804).

D. I. E. B. W.